

NOORDELIKE SINODE
TAAKSPAN: KERKWEES EN COVID-19
VORDERINGSVERSLAG/GESPREKSDOKUMENT
AAN DIE SDR-VERGADERING VAN
13 OKTOBER 2021

1. OPDRAG

Die taakspan is met die opdrag getaak om na te dink oor kerk-wees post-Covid-19. As Taakspan het ons by die volgende formulering van ons opdrag uitgekóm:

Om stap vir stap verbeeldingsvol, en met weerstandigheid, leiding te gee in ons op weg wees met Covid-19 / pandemiese konteks in ons onderskeie geloofsgemeenskappe te midde van elkeen se konkrete uitdaginge. Uiteenlopende uitdaginge soos disorientasie, verlies, vloeibaarheid, onsekerheid, kompleksiteit, en dubbelsinnighede. Hierdie uitdagende konteks vra van ons in besonder om met durf opnuut duidelikheid te kry oor ons roeping en geloofsverstaan (veral spesifiek ons verstaan van God en van ons geloof-gemeenskap-wees).

2. AFHANDELINGSDATUM

Die verslag was aanvanklik bedoel om by die Sinodesitting van 2021 te dien. In die lig van Covid-19 het die SDR-vergadering van 13 Oktober 2021 die datum vir verslag-gewing geword.

3. TAAKSPANLEDE

Die taakspan se samestelling het ten doel om sover moontlik die diversiteit van ons sinode te weerspieël. Die taakspan bestaan uit predikante en gemeentelede van verskillende ouderdomme, geslagte en gemeentlike kontekste.

Albert Cruywagen

Anthony Pearson

Danie Veldsman

Fay van Eeden (*Taakspan-leier*)

Jacques Erasmus

Johan de Wet

Marco le Grange

Retha Kruidenier

Surina van der Berg

Die volgende persone moes weens persoonlike omstandighede onttrek:

Anthony Tosen

Johan Janse van Rensburg

Marietjie Glas

Gespreksgenote op 'n ad hoc basis:

Barry Tolmay

Botha van Aarde

Carli Haasbroek

Dieter de Bruyn

Kobus Myburgh

Nelus Niemandt

Pieter Visser

4. ONS OPDRAG, DIE PANDEMIE KONTEKS EN ONS DRIE VRAE

Links onder op jou rekenaarskerm is daar by “*power*” drie opsies te wete “*sleep, shut down en restart*”. Die drie opsies verteenwoordig so min of meer die reaksie van kerke op die Covid-pandemie. Op sommige plekke is kerke nog in ’n *sleep mode* en sukkel om wakker te word en op ander is hulle met die *shut down* proses besig. Verreweg die meeste gemeentes is egter met die *restart*-knoppie doenig. Van die drie sekerlik die beter opsie om te volg. Trouens, dit is waarskynlik vir meeste mense die terugval-opsie wanneer hulle rekenaars steeks is. Hoeveel van ons het al moedeloos ’n IT-kenner gekontak net om die woorde “Het jy al ge-restart?” te hoor. Dit werk meeste van die tyd om te *restart*. Daarom is die reaksie van gemeentes verstaanbaar. Ons moet weer aan die gang kom. Ons moet *restart*. Die probleem is net dat dit nie altyd werk nie. Sommige kere is *restart* nie genoeg nie en moet ’n hardeskyf ge-reformat word.

Die vraag is of *restart* in ons huidige omstandighede gaan werk, óf is dit tyd om mooi te kyk wat op die skerm aangaan en dan eerder te *reformat*. Miskien is dit nie noodwendig slegte nuus nie. Meteens kan jy ook ontslae raak van diep verskuilde probleme wat met tyd deel van jou sisteem geword het en is jy na alles beter af as voor die krisis. Die vraag sal dan wees wat beteken *reformatting* vir die kerk en watter vrae moet nou gevra word.

Na verskeie gesprekke het die taakspan drie vrae geïdentifiseer wat moontlik ons nadenke rondom reformatting kan help en aan die hand waarvan die uitkomst tot ons nadenke en navorsing uiteengesit kan word:

4.1 Hoe lyk die breë konteks waarin die NG Kerk haarself bevind?

4.2 Hoe verstaan ons God en ons geloof?

4.3 Hoe dink ons oor die kerk as geloofsgemeenskap en haar roeping?

Die taakspan is van die oortuiging dat indien ons die bogenoemde vrae op 'n sinvolle wyse kan bedink sal die kerk in haar verskillende kontekste verbeeldingsvol kan reageer op hierdie en toekomstige pandemie kontekste. Om die rede het die taakspan ons opdrag aan die hand van hierdie drie vrae aangepak en bied ons ons verslag aan die hand daarvan aan:

4.1 HOE LYK DIE BREË KONTEKS WAARIN DIE NG KERK HAARSELF BEVIND? (VRAAG 1)

1. Inleiding:

Inperking, grendelstaat en *lockdown* het *buzz words* geword. Mense is geïsoleer, agter toe deure vasgekeer. Baie alledaagse lewensgebeurtenisse gebeur op 'n afstand, per Whatsapp, digitaal, virtueel, afleweringmotorfietse, ens. Sport, vertonings, onderrig, kuns, optredes, kerkdienste, ens, gebeur aanlyn, want die lewe moet aangaan! Wat ons nou sien, is maar net die begin van die “nuwe normaal” en waarskynlik die toekoms!

Die Covid-19 pandemie versnel die veranderings in die samelewing wat reeds gebeur agv globalisasie, 4de industriële rewolusie (internet) en sosiale veranderings. Daar word selfs informeel gepraat van die 5e industriële rewolusie: “*man and machine dancing together*”, dit wil sê die mens in die kuberruim. Dit alles, en nog meer, bring reuse veranderinge mee. Die pandemie is nie 'n losstaande gebeurtenis nie, maar 'n lang krisis en word beskryf met terme soos “*blizzard*” en “*little ice age.*”

2. Die kerk

Verskeie fasette van kerkwees kom onder hierdie vreemde en anderse omstandighede in gedrang. Veral die volgende is van belang:

2.1 Erediensbywoning het 'n ernstige knou gekry. Kerkgangers is beperk en selfs verhoed om kerk toe te kom. Carey Nieuhoff maak vyf stellings om te oordink:

- a. Gaan kerkgangers terugkom as eredienste weer in hulle oorspronklike formaat plaasvind? Nieuhoff reken dat die meerderheid kerkgangers nie gaan terugkeer nie.
- b. Hy beveel aan: Verskuif die klem op samekomste (eredienste) na “*connecting*.”
- c. Kerke se leuse moet verander van “*Vul die kerkgeboue*” na “*Vervul jou roeping*.”
- d. Generasie-verskille gaan verdiep
- e. ‘Geestelike entrepreneurs’ gaan floreer.

2.2 “Reset of default”: Die kerk kan nie maar net “wag totdat alles verby is” en dan die reset-knoppie druk nie. Ons staan voor die enorme uitdaging om gemeentes te begelei via die default-roete die toekoms in.

2.3 Die onbekendheidsfaktor in en van die toekoms: Niemand weet presies wat in die toekoms gaan gebeur nie. Hierdie realiteit word treffend beskryf in: “*How to lead when you don’t know where you are going: leading in a liminal season*” deur Marty Homan. Die toekomskunde as studieveld kan van baie waarde wees wanneer ons nadink oor die toekoms. Kyk gerus na *Teletoeekoms* (Morne Mostert) en *Postcovid world* (Matthias Horx).

Een sinvolle aanduiding vanuit “Postcovid world”:

I would like to offer you an exercise with which we have had good experiences in vision processes at companies. We call it the RE-gnosis. In contrast to the PRO-gnosis, we do not look “into the future” with this technique. But from the future BACK to today. Sounds crazy?

Could it be that the virus has changed our lives in a direction that we wanted to change anyway? RE-gnosis: coping with the present through a leap into the future. Why does this kind of “from the future scenario” seem so irritatingly different from a classic forecast? This is related to the specific properties of our sense of the future. When we look “into the future”, we typically only see the dangers and problems coming towards us that pile up onto insurmountable barriers. Like a locomotive coming out of the tunnel that runs

over us. This fear barrier separates us from the future. That's why horror futures are always the easiest to depict.

RE-gnosis, on the other hand, form a loop of knowledge in which we include ourselves and our inner change in the future. We connect internally with the future, and this creates a bridge between today and tomorrow. A form of "Future Mind" is created. If you do it right, something like future intelligence is created.

2.4 "Connecting people": Die pandemie het mense geïsoleer. Die kerk se default-roete behoort mense weer mekaar met in "aanraking" te bring, maar dan op 'n heel ander en kreatiewe manier. In Carey Nieuhof se artikel "*In-person attendance and the emerging trap of doing nothing well*" wys hy op die volgende:

A virus as an accelerator of evolution.

Deep crises also point to another basic principle of change: the trend-countertrend synthesis. The new world after Corona — or better with Corona — arises from the disruption of the megatrend CONNECTIVITY. Politically and economically this phenomenon is also called "globalisation". The interruption of connectivity — through border closings, separations, seclusions, quarantines — does not lead to the abolition of the connections. But it enables the reorganisation of the things that hold our world together and carry it into the future. There is a phase jump in socio-economic systems.

The world to come will appreciate distance again — and this will make connectedness more qualitative. Autonomy and dependency, opening and closing are rebalanced. This can make the world more complex, but also more stable. This transformation is largely a blind evolutionary process — because one fails, the new, the viable, prevails. This makes you dizzy at first, but then it shows its inner meaning: and what connects the paradoxes on a new level is sustainable.

This process of complexation — not to be confused with COMPLICATION — can also be consciously designed by people. Those who can, who speak the language of the coming complexity, will be the leaders of tomorrow. The hope-bearers.

Through Corona we will adapt our entire attitude towards life — in the sense of our existence as living beings in the midst of other forms of life (Slavo Zizek at the height of the corona crisis in mid-March)

Every deep crisis leaves a story, a narrative that points far into the future. One of the strongest images left by the corona virus are of the Italians making music on the balconies. The second image was sent to us by satellite images that suddenly showed the industrial areas of China and Italy free of smog. In 2020, human CO2 emissions will drop for the first time. That very fact will do something to us.

If the virus can do that, then can we possibly do it? Maybe the virus was just a messenger from the future. The drastic message is: Human civilisation has become too dense, too fast, and overheated. It is racing too fast in a direction in which there is no future. But it can reinvent itself.

2.5 Dit lyk asof gemeentes alhoemeer die volgende kenmerke van gelykheid, diens, kenosis en respek omarm.

Die kerk moet op 'n verantwoordelike, kreatiewe, gebalanseerde en “oorspronklike” manier en in goeie teologiese taal oor God praat. Vgl. die debat oor die oorsprong van die Covid-19 virus, genesing daarvan en inenting. Baie is van mening dat die kerk die kollig op eskatologiese hoop in plaas van eie belang moet laat val. Jesus regeer midde-in die pandemie. Laasgenoemde begrip sal hergeformuleer moet word. Gelowiges as “lig” en “sout” moet nuwe betekenis kry.

2.6 Vyf moontlike uitdagings vir die kerk om die default-roete effektief te loop:

- Aanpasbaarheid.
- Kennis en tegnologie moet “connecting people” ten doel hê.
- Antisiperende leierskap – *There we go @ Here we stand.*
- *Go local.* Kyk na die onmiddellike omgewing waar die gemeente is.
- Bou aan plaaslike ekumeniese netwerke.

2.7 Die breë konteks van die NG Kerk:

Daar is verskeie aangeleenthede wat kerkwees gaan bepaal asook sake waaraan die kerk in besonder aandag sal moet gee:

- Skrifinterpretasie (in 'n ommiddelike konteks van dolerende gemeentes; voortgaande gay-debat)
- Profiel van leraars (ouderdomsprofiel); huidige teologiese student-getalle; doeltreffende aanwending van nuwe 4-baan opleiding van predikante
- Ekumeniese samewerking en eenwording van susterkerke
- Negatiewe effek van pandemie op gemeentes en leraarsposte
- Om die pandemie met 'n "survival mode" aan te durf gaan net sake vererger.
- Moet sterk op 'n "go local" benadering fokus

3. Oorlewing in en van die sakewêreld:

Uit die baie insiggewende dokument *How forerunners will keep up with the future* (1 April 2021) van BBC Storyworks & Accenture kan die volgende aangeteken word:

3.1 Snellers: Die huidige gees van onsekerheid en grootskaalse sosiale verandering is snellers wat besig is om die wêreld te "reshape" deur middel van die volgende aspekte:

- Beter omgewings
- Gesondheidskwessies
- Plaaslike ekonomie
- Bekostigbare tegnologie
- Omgewingsbesorgdheid

3.2 Toekomstige fokus (2030 of dalk vroeër):

- Menslike vindingrykheid (*Human ingenuity*)
- Verbeterende omgewing (*Improving environment*)
- Kollektiewe welstand (*Collective wellbeing*)
- Effektiewe aanwending van tegnologie (*Leveraging technology*)

3.3 Wat die voorlopers doen:

- Geoutomatiseerde toekoms met kunsmatige intelligensie (*Artificial intelligence*)
- Volhoubaarheid
- Nuwe metodes vir die sorg van mense
- Meer verantwoordelike tegnologie

Teen die agtergrond van hierdie aangeduide konteks van die kerk in Vraag 1, beweeg ons nou na Vraag 2 waarin hierdie uitdagings in teologiese nadenke reeds aangepak word.

4.2 HOE VERSTAAN ONS GOD EN ONS GELOOF? (VRAAG 2)

“A crisis do not create our theology, it reveals it” (Esau McCaulley)

In die hieropvolgende uiteensetting word ’n oorsig gebied van teologiese publikasies (2020-1) oor Covid-19 in die Suid-Afrikaanse konteks met ’n duidelike identifisering van die belangrikste temas wat daarin voorkom, sowel as die belang van hierdie temas vir ons as kerklike gemeenskappe vir verdere besinning.

1. Krisis, konteks en diep vrae

Op die omvangryke krisis van die pandemie het ons Suid-Afrikaanse regering relatief vinnig reageer sedert Maart 2020 met die implementerings van Covid-19 maatreëls en inperkinge. Die Suid-Afrikaanse samelewing moes baie vinnig hierby inval en aanpas by wyduiteenlopende en abnormale gevolge hetsy ekonomies, sosiaal en maatskaplik. Terselfdertyd forseer dit ons om diep in ons Suid-Afrikaanse konteks en spesifiek, ons konteks as geloofsgemeenskappe na te dink oor ons geloof en oor elke faset wat hiermee verband hou as daad, inhoud en as spesifieke kerklike gemeenskap van die NGK. Ons vermoë om te leer uit die geloofswysheid wat oor eeue ontwikkel het, en openhartige gesprekvoering met alle ander geloofsgemeenskappe en geloofstradisies, gaan nou deurslaggewend wees. Dit is nie die eerste keer dat die wêreld en die kerk deur globale rampe getref word nie. Ons kan uit die foute en die wysheid van die geskiedenis leer. Die oortuiging dat geloof en wetenskap nie teenoor mekaar staan nie, is nou van deurslaggewende belang. Die Amerikaanse presidensiële raadgewer, Anthony Fauci se aanvanklike respons op die pandemie is

bepalend waarin hy gesê het: “We need more eyes on the problem,”. Ons het nie net meer oë nodig nie, maar ook ore en harte!

Die eietydse diskoerse in ons samelewing oor Covid-19 strek oor baie wye spektrum vanaf Covid as net erge griep tot straf van God. Boonop is die spektrum deurtrek van allerlei samesweringsteorieë soos – om maar net een te noem – dat Covid ‘n bio-wapen is van die Ooste teen Weste. Goeie onderskeidingsvermoë word hierdeur grootliks gekortwiek en verder bemoeilik en ondermyn deur allerlei onsekerhede en protesterende eiesinnighede. In hierdie heftige stroom van diskoerse, is geen gemaklike of duidelike vertrekpunt moontlik nie. Daarsonder kan ons egter ook nie, en moet ons eenvoudig iewers begin. Die interdisiplinêre fokus soos voorgestel in *the South African Journal of Science* (2020) is die mees oortuigende invalshoek soos aangedui deur die titel: “*More eyes on Covid-19*”. Hierin word verwys na die noodsaaklike samewerking van verskeie akademiese dissiplines om die behoeftes aan nadenke oor Covid in gemeenskappe aan te spreek. Hoe word dit in teologies-akademiese publikasies in die SA konteks aangespreek sedert 2020?

Die volgende akademiese artikels het verskyn:

Bucher, Martin & Mall, Anwar Suleman (eds) 2021. Essential facts about Covid-19: the disease, the responses, and an uncertain future. For South African learners, teachers, and the general public. ASSAF. <http://dx.doi.org/10.17159/assaf.2021/0072>.

Beukes, Jacques W. 2020. To be or not to be? A missional and practical theological perspective on being Church without walls amidst coronavirus disease 2019: A challenge or an opportunity? *HTS Theological Studies* 76 (1). <https://doi.org/10.4102/hts.v76i1.6115>.

Beyers, Jaco 2020. Who may heal? A plea from traditional healers to participate in treating Covid-19. *HTS Theological Studies* 76 (1). <https://doi.org/10.4102/hts.v76i1.6169>.

De Backer, Lea M 2021. COVID-19 lockdown in South Africa: Addiction, Christian spirituality and mental health. *Verbum et Ecclesia* 42 (1). <https://doi.org/10.4102/ve.v42i1.2135>

De Beer, Stephan F. 2020. Homelessness and Covid-19 in the City of Tshwane: Doing liberation theology undercover – A conversation with Ivan Petrella. *HTS Theological Studies* 76 (1). <https://doi.org/10.4102/hts.v76i1.6209>.

De Villiers, Etienne 2020. The church and the indispensability and fragility of morality revealed by the COVID-19 pandemic. *HTS Theological Studies* 76 (1). <https://doi.org/10.4102/hts.v76i1.6180>.

Dube, Zorodzai 2020. Jesus: The infected healer and infectious community – Liminality and creative rituals in the Jesus community in view of COVID-19. *HTS Theological Studies* 76 (1). <https://doi.org/10.4102/hts.v76i1.6189>.

Hoffman, Lyzette 2021. The Bible, faith formation and a virus – Exploring the influence of a pandemic on faith formation content and practices for children and teenagers. *HTS Theological Studies* 77 (4). <https://doi.org/10.4102/hts.v77i4.6512>.

Kgatlhe, Mookgo S & Segalo, Puleng 2012. Grieving during a pandemic: A psycho-theological response. *Verbum et Ecclesia* 42 (1). <https://doi.org/10.4102/ve.v42i1.2260>.

Letsosa, Rantsoa 2021. What has the beast's mark to do with the COVID-19 vaccination, and what is the role of the church and answering to the Christians? *HTS Theological Studies* 77 (4). <https://doi.org/10.4102/hts.v77i4.6480>.

Meylahn, Johann-Albrecht 2020. Being human in the time of Covid-19. *HTS Theological Studies* 76 (1). <https://doi.org/10.4102/hts.v76i1.6029>.

Mpofu, Buhle 2020a. Mission on the margins: A proposal for an alternative missional paradigm in the wake of COVID-19. *HTS Theological Studies* 76 (1). <https://doi.org/10.4102/hts.v76i1.6149>.

Mpofu, Buhle 2021b. Transversal modes of being a missional church in the digital context of COVID-19. *HTS Theological Studies* 77 (4). <https://doi.org/10.4102/hts.v77i4.6341>.

Olivier, Bert 2020. Die Covid-19-pandemie: 'n Geleentheid tot besinning oor die mens se plek in verhouding met die natuur? *Tydskrif vir Geesteswetenskappe* 60 (4). <http://ojs.tgwsak.co.za/index.php/TGW/article/view/212>.

Pieterse, Tanya & Landman, Christina 2021. Religious views on the origin and meaning of COVID-2019. *HTS Theological Studies* 77 (3). <https://doi.org/10.4102/hts.v77i3.6283>.

Pityana, Barney 2020. A Theological Statement on the Coronavirus Pandemic. *Religion and Theology* 27 (3-4), 329-358. <https://doi.org/10.1163/15743012-02703006>

SAJS 2020. Covid-19: Perspectives from the humanities and social science. *South African Journal of Science* 116 (7/8). <https://sajs.co.za/issue/view/809>

Scott, Hilton R. 2020. Worship in a post-lockdown context: A ritual-liturgical perspective. *HTS Theological Studies* 76 (1). <https://doi.org/10.4102/hts.v76i1.6112>

Serfontein, Bernice 2021. Being A Change Agent In A Post-Covid South Africa. Imagining a new 'abnormal' amidst COVID-19: Seeking guidance from evolutionary anthropology and theology. *HTS Theological Studies* 77 (3). <https://doi.org/10.4102/hts.v77i3.6519>.

Serfontein, Johan 2021. Introducing a re-reading of Lamentations through the lens of trauma studies: The challenge of the COVID-19 pandemic. In *die Skriflig* 55(1), a2688. <https://doi.org/10.4102/ids.v55i1.2688>.

Steyn, M., Wepener, C. & Pieterse, H., 2020. Preaching during the COVID-19 pandemic in South Africa: A grounded theoretical exploration. *International Journal of Homiletics* 4, 1–20.

Tolmie, Francois & Venter, Rian 2021. Making sense of the COVID-19 pandemic from the Bible – Some perspectives. *HTS Theological Studies* 77 (4). <https://doi.org/10.4102/hts.v77i4.6493>.

Van der Merwe, Johan 2020. Poverty and the COVID-19 pandemic: A challenge to the church. *HTS Theological Studies* 76 (1). <https://doi.org/10.4102/hts.v76i1.6221>.

Van Niekerk, Marinda 2021. Dignity, justice and community as a baseline for re-interpreting being church in a Corona-defined world. *HTS Theological Studies* 77 (4). <https://doi.org/10.4102/hts.v77i4.6482>.

Veldsman, Danie 2020. God's spirit (of wisdom) has been sent into the world, not Covid-19: A contextual systematic-theological perspective. *HTS Theological Studies* 76 (1). <https://doi.org/10.4102/hts.v76i1.6222>.

Venter, Rian 2021. Theology, Philosophy of Biology and Virology: An interdisciplinary conversation in the time of Covid-19. *Verbum et Ecclesia* (Forthcoming).

Verhoef, A.H., Du Toit, J., Du Preez, P. 2020. Being-in-the-Covid-19-world. Existence, technology and embodiment. *Acta Theologica* 40 (2).

<https://journals.ufs.ac.za/index.php/at/article/view/4983>

Wessels, Wilhelm J. 2021. Engaging Old Testament prophetic literature in traumatic times of loss and grief. *HTS Theological Studies* 77 (4).
<https://doi.org/10.4102/hts.v77i4.6441>.

2. Nadere aanduiding en omskrywing van temas

2.1 Vanuit hierdie publikasies, kan die volgende temas aangedui word:

- **Om weer en nuut oor God te dink**
- **Om weer en nuut oor die mens te dink**
- **Ernstiger nadink oor hermeneutiek en skrifgebruik**
- **Dieper betekenis ontgin van kerkwees (eklesiologie)**
- **Onmisbare belang van teologie-wetenskap gespreksvoering**
- **Aanspreek van gemeenskaplike en praktiese kwessies**
- **In die oë kyk van trauma**

2.2 Nadere omskrywing van temas

2.2.1 Om weer en nuut oor God te dink

- Die verstaan van God word meestal as die sentrale en belangrikste tema beskou waarmee (geloofs)gemeenskappe dit wat gebeur interpreteer en poog om van sin te maak. So in die bydrae van Tolmie & Venter (2021) waarin hulle aan die volgende aandag gee. Ons nadenke of verstaan van God word deur 'n reeks faktore beïnvloed aldus Tolmie soos die rykdom van bybelse tradisies; die invloed van geografiese en sosiale ligging op die interpretasie van die pandemie aan die hand van die Bybel; die belangrikheid van klaag (lamenting); weerstand teen die interpretasie van die pandemie as God wat die mens straf; die belangrikheid van die interpreteerder se godsbeeld en die fokus op hoe die

“nuwe normaal” hanteer moet word. Op sy beurt beklemtoon Venter die aard van die teologiese besinning tydens die pandemie en die rol van die simbool van die goddelike as deel van *sense-making* en interpretasie van die pandemie omstandighede, die rol van trinitariese belydenisse en die ontluikende “nuwe” self wat na vore kom. Hy beklemtoon ook ten slotte die belangrikheid van ‘n etiek van verantwoordelikheid.

- Steyn et al. (2020) het in Maart 2020 preke in verskeie gereformeerde gemeentes geanaliseer en bevestig ook ‘n sterk tendens rondom die verstaan van die rol van God in die pandemie.
- Pieterse & Landman (2020) het in hul narratiewe navorsing ondersoek hoe gelowiges se perspektief beïnvloed word deur die verstaan van die oorsprong en betekenis van die “onsigbare bedreiging”. Die navorsing dui daarop dat die pandemie omstandighede ‘n reeks “wie-en-hoekom vrae”, beduidend op die vroeër 20ste eeu, ontketen.
- Veldsman (2020) lê daarop klem dat daar na alternatiewe Godsbeelde vanuit bybelse literatuur gekyk word, soos bv “the silent God”. Terselfdertyd beklemtoon hy die verskuiwing weg vanaf statiese Godsbeelde na dinamiese Godsbeelde, veral onder die invloed van teologie-wetenskap diskoerse.

2.2.2 Om weer en nuut oor die mens te dink

- Oliver (2020) stel dat die omstandighede van die pandemie die geleentheid aan die mens bied om hulle verhouding met die natuur sinvol te hersien asook die implikasie van ons toekomstige gesamentlike voortbestaan. Die mens het daarom ‘n verantwoordelikheid om ons rol in die huidige omstandighede te ondersoek en te aanvaar.
- Verhoef et al. (2020) meen dat hierdie tyd geleentheid skep om outentieke bestaan, tegnologie en beliggaming te bedink te midde van Covid-19 en die toekoms.
- Serfontein (2021) fokus ook op beliggaming maar vanuit die perspektief van evolusionêre antropologie. Covid-19 word beskryf as die “invisible stranger” wat ons lewens onderbreek as ‘n akute manier om die kwesbaarheid van die mens te beklemtoon en die ingebore onregverdigheid te ontbloot in sosiale strukture wêreldwyd. Die mens se evolusionêre geskiedenis dui op die unieke kapasiteit vir verbeelding en kreatiewe samewerking wat ons juis suksesvol gemaak het as ‘n spesie. Hierdie selfde kreatiewe vermoë blyk om ‘n positiewe bydra te maak tot die mens se hantering van die uitdagings wat Covid-19 bring in die “New abnormal”.
- Meylahn (2020) fokus in sy interpretasie op die pandemie spesifiek op die globale sosio-ekonomiese en politieke effekte van die wêreldwye inperkinge. Hy reageer op die vraag: “What can we do?”. Hy antwoord: “Well, do the only thing that can probably done: Be human!”. Dit vra van ons kreatiwiteit in die skep van nuwe stede, samelewings, politiek wat so inklusief as moontlik is aan die hand van nuwe simboliese verbeelding

2.2.3 Ernstiger nadink oor hermeneutiek en Skrifgebruik

- Belangrikheid van die geografie/situasie van die interpreteerder en hul “sensemaking” van die pandemie. (Tolmie & Venter 2020)
- Klag (Lament) as “meaning-making literature”. Soms die enigste gepaste reaksie tot ‘n onverstaanbare realiteit van pyn en lyding. Hierdie literêre benadering mag dalk juis help wanneer die mens voor misterie en twyfel te staan kom (Serfontein 2021).

2.2.4 Dieper betekenis ontgin van kerkwees (ekkesiologie)

- Scott (2020) ondersoek die effek van grendeltydperke op eredienste wanneer kerke weer hul deure kan oopmaak en met vol kapasiteit kan funksioneer. Scott beskryf dit as ‘n liminale fase waaroor daar gereflekteer moet word as ‘n liminale fase en ook ‘n post-limimale fase tydens ‘n “post-lockdown” era.
- Letsosa (2021) fokus op die ontmaskering van samesweringsteorieë nl. die kontroversiële “Inenting is die merk van die dier”.
- Pityana (2020) spreek weer ‘n breër groep uitdagings aan soos publieke gesondheid en die sosio-ekonomiese lewensbestaan van gemeenskappe en die gebroke en lydende konteks waarbinne hul hulself bevind.
- Etienne de Villiers (2020) wys op die onmisbare belang van moraliteit asook die weerloosheid daarvan in ‘n pandemiese tyd waarin die kerk – wat nie goeie “track record” het nie - morele leiding moet gee.
- Buhle Mpofo (2020) ondersoek die belangrike verband tussen religie en digitaliteit in ‘n marginaliserende tyd waarin liturgiese ruimtes en missionaliteit verbeeldingsvol oorbedink moet word.
- Lyzette Hoffman (2021) fokus op geloofsvorming van tieners in hierdie tyd en wyses waarop hulle gemeentelike betrokkenheid bewerkstellig kan word.

2.2.5 Onmisbare belang van teologie-wetenskap gesprekvoering

Alhoewel die onmisbare belang van die teologie-wetenskap gesprek sterker voorop behoort te staan, geniet dit nie soveel aandag nie. Daar is waarskynlik baie goeie en slegte redes hiervoor waaronder misplaaste agterdog en vyandigheid - as slegte redes - tel.

- Serfontein (2021) redeneer vanuit ons evolusionêre geskiedenis dat ons unieke vermoë van verbeelding en kreatiwiteit dit vir ons sal moontlik maak om verbeeldingsvol die nuwe “abnormaal” te kan aandurf.
- Venter (2021) se interdisiplinêre besinning oor die ontologiese status en aard van virusse maak ’n baie besondere bydrae in die gesprek oor die “boosheid” van die pandemie in die komplekse verhouding tot teologiese besinning daaroor.
- Veldsman (2020) fokus op die belang van menslike verantwoordelikheid en die besondere gawe van “wysheid” vanuit die evolusionêre geskiedenis van *homo sapiens*.
- Beyers (2020) konsentreer op die besondere kontekstuele belang van die saamlees van die biomediese wetenskappe en die rol van tradisionele genesers in die Suid-Afrikaanse konteks, veral inheemse kennissisteme.

2.2.6 Aanspreek van gemeenskaplike en praktiese kwessies

Gegewe die weerloosheid en verwondheid van die Suid-Afrikaanse samelewing, is dit teleurstellend dat ten spyte van opmerkinge oor sosiale ongelykheid, marginalisering en ingrypende sosiale trauma (geweld, rassisme, korrupsie ens), baie min publikasies daaraan aandag skenk. Daar is enkele uitsonderinge.

- Stephan de Beer (2020) gee op aangrypende wyse teologiese en praktiese aandag aan “tuisteloosheid” (homelessness) in Tshwane. Hy fokus op konkrete wyses oor hoe ons in die morsigheid van die openbare prosesse ’n opbouende en ruimteskeppende wyse ’n verskil kan teweegbring.
- Marinda van Niekerk (2021) herdefinieer kerkwees in ’n pandemiese tyd ten opsigte van menswaardigheid, geregtigheid en gemeenskap-wees.
- Buhle Mpofu (2020) stel ’n alternatiewe missionale paradigma voor waarin sosiale marginalisering en uitbuiting prakties aangespreek kan word deur die geloofgemeenskappe .
- Johan van der Merwe (2020) beskryf en bespreek die rol van die kerk wat haar in die perfekte plek bevind om deur ekumeniese netwerke ’n verskil te maak onder hierdie ontsporende omstandighede.

2.2.7 In die oë kyk van trauma

Ongelukkig is daar ook min aandag geskenk aan die onmiddellike behoefte om die sosiale trauma wat die pandemie teweeggebring het, aan te spreek en praktiese leiding te verskaf.

- Serfontein (2021) toon op oortuigende wyse aan hoe belangrike rol die bybelse klaagliede kan speel in hierdie traumatiese omstandighede.
- De Backer (2020) ontgin op insiggewende wyse die belangrikheid en bydrae van die samewerking tussen Christelike spiritualiteit en sielkunde.
- Kgatle & Puleng (2020) se beskrywing van kommunale treur teenoor individuele treur is van kontekstuele belang.

3. Sagte direktiewe

Uit die voorafgaande akademiese publikasies kan die volgende belangrike direktiewe aangedui word vir enige verdere kerklike besinning

- **Behels dit “meerdere oë” (en ore en harte) in die aanspreek van die uitdagings? Dit is die noodsaak van interdisiplinêre nadenke. Maar terselfdertyd: meerdere teologiese fokale (skepping; verlossing; eskatologie ens. – en beslis nie net missionaliteit nie) op die praktiese uitdagings.**
- **Erkenning dat daar binne die Afrika konteks menigte kontekste is waarin die kapasiteit bestaan om vir meer as een geloofsisteem ruimte te maak.**
- **Spruit nadenke voort uit hermeneutiese sensitiwiteit vir konteks van interpreteerders asook relevansie van wat aangespreek word?**
- **Vanuit die “*connectedness of all that is*”, word daar met die integreerende belangrikheid van beste teologiese en beste wetenskaplike insigte erns gemaak asook met die (nie-onskuldige) rol van tegnologie?**
- **Hoe word die konstituerende rol van affektiwiteit in menswees en traumatiese omstandighede aangespreek en bestuur?**

Vanuit hierdie oorsig oor teologiese-akademiese publikasies met 'n duidelike aanduiding van die temas wat reeds aangedurf word, asook die direkte ten opsigte van voortgaande besinning, beweeg ons na Vraag 3 waarin ons spesifiek fokus op kerkwees.

4.3 HOE DINK ONS OOR DIE KERK AS GELOOFSGEMEENSAP EN HAAR ROEPING? (VRAAG 3)

As ons as geloofsgemeenskappe nadink is die volgende sake van belang:

1. Hoe het geloofsgemeenskappe gelyk voor Covid-19?

- Geloofsgemeenskappe funksioneer met fisiese kontak deur middel van gemeente aktiwiteite en samekomste soos eredienste, bybelstudie/omgee groepe, gebedsgeleenthede, feeste/basaar ens (baie min virtuele kontak).
- Geloofsgemeenskap was geografies gebind aan die kerkgebou/terrein. In sommige kontekste was daar definitiewe gemeente-grense gewees. Alhoewel lidmate kon kies by watter gemeente hulle wou inskakel, is spesifieke gebiede deur bepaalde gemeentes bedien.
- Die geloofsgemeenskappe is aan mekaar gekoppel deur groter kerkstrukture (Ringe, Streeksinodes, die Algemene Sinode, Suid-Afrikaanse Raad van Kerke, Wêreldraad van Kerke ens).

Hierdie tradisionele manier van samekoms is deur Covid-19 en die inperkingsmaatreëls uitgedaag. Die vrees om 'n potensiële dodelike virus oor te dra of op te doen het die direkte gevolg dat mense kontak met ander vermy het.

2. Hoe het geloofsgemeenskappe nou verander?

- Geloofsgemeenskappe funksioneer op beide fisiese en virtuele vlak. Nuwe kreatiewe vorme van gemeente aktiwiteite en inisiatiewe ontstaan om geloofsgemeenskap te vorm.
- Virtuele spasie skep 'n globale ruimte waar mense kan inskakel vanuit meeste dele van die wêreld (afhangend van plaaslike infrastruktuur en fondse).

- Geloofsgemeenskappe is steeds gekoppel aan 'n groter kerkstruktuur. Ook hierdie strukture funksioneer meer virtueel.
- Mense het 'n groot verskeidenheid geloofsgemeenskappe waarby hulle kan kies om in te skakel. Mense skakel egter graag in waar verhoudings-kapitaal teenwoordig is en waar hul spiritualiteit inpas. 'n Mens sou kon vra hoe lank verhoudings-kapitaal hou.
- Alhoewel mense steeds gekoppel is aan die grotere kerkstruktuur, het Covid-19 in sekere kontekste sterker ekumeniese bande en groter ekumeniese samewerking teweeg gebring.

3. Die kerk se rol in geloofsgemeenskappe

Die kerk se roeping, om 'n sentrale plek van samekoms vir gelowiges en 'n bron van lig en hoop vir die gemeenskap te wees, het nie verander nie. Dit kan egter nou in verskeie nuwe vorme plaasvind – stories van hoop is iets wat elke gemeente kan deel oor die nuwe en kreatiewe manier hoe kerk funksioneer in hierdie nuwe tyd. Dit lyk vir ons dat ons uitgenooi en uitgedaag word nuut te dink oor alle aspekte van ons roeping en bediening.

Covid-19 het ook teweeggebring dat die kerk besef het dat die kerkgebou en samekomste Sondae, nie die belangrikste, die “*means*” van die kerk is nie. Die konsep van *Missio Dei* het miskien vir die eerste maal in 'n lang tyd tot sy reg gekom. Covid het ons kom herinner dat die sentrale samekoms in eredienste 'n plek is waar ons heel word, God se liefde en vergifnis ontvang en vanuit daardie lewende hoop, mekaar toerus om instrumente van liefde, heling, hoop, vrede, ens. te wees. Vir baie het daar 'n skuif gekom in hulle denke rondom die kerkstruktuur. Die kerkstruktuur is nie die “*means*” nie, maar die “*means to an end*”.

4. Enkele gedagtes oor ons roeping

'n Paar gedagtes rondom roeping te midde van die uitdagende tyd waarin ons onself bevind:

- Ons is steeds daarvan oortuig dat ons geroep is om hoop te bring.

- Die kerk gaan deur 'n "Feniks"-moment van nuut opstaan/nuut dink oor die bediening.
- In hierdie moment word klem gelê op dit wat vir die huidige konteks sinvol is, wat beteken dat sommige goed uit die verlede agtergelaat moet word.
- Ons roeping is om die kerk in pas te bring met die samelewing.
- Gedurende hierdie proses:
  - Betrek – maak mense doelbewus deel van die kerk
  - Behoort – die kerk moet 'n plek van behoort wees
  - Energieer – nooi mense uit om aktief deel te neem aan die bedienings en werksaamhede van die geloofsgemeenskap.
- Ons roeping is nie net ten opsigte van lidmate nie, maar ook om kollegas te ondersteun en te energieer binne die gemeente/ring/sinode.
- Om lidmate, kollegas en ons breër gemeenskappe op 'n pastorale wyse te begelei rondom die trauma en gevolge van Covid-19.

Tydens verskeie gesprekke wat die taakspan gevoer het, is die belang van goeie leierskap beklemtoon. Dit is wesenlik deel van ons roeping. Die gevoel is dat goeie kerklike leierskap op nasionale, sowel as plaaslike vlak, van rigtinggewende belang is.

5. KONKLUDERENDE OPMERKINGS TOV ONS DRIE VRAE

Uit hierdie oorsig aan die hand van ons vrae, twee konkluderende opmerkings.

Eerstens, met hierdie vorderingsverslag/gespreksdokument hoop ons om die leser/hoorder uit te nooi om saam met ons op reis te gaan, en te droom en dink oor die toekoms van ons geloofsgemeenskappe binne die konteks van Covid-19. In die opstel van ons verslag het ons besef dat hierdie verslag nog nie naastenby voltooi is nie – daar kort baie skuur- en skaafwerk. Ons is deeglik bewus dat daar kohesie tussen die drie vrae se hantering (drie verslae) ontbreek en sou graag nog tyd gegun

wil word om die verslag in sy huidige vorm nie net te verfyn nie, maar ook dit wat ons by die SDR-vergadering hoor te inkorporeer.

Tweedens, wil die taakspan graag die inhoud van die voltooide verslag dan op die mees toeganklike manier moontlik aan predikante, gemeentes en ander belanghebbendes beskikbaar stel. Die taakspan is van mening dat 'n sentrale interaktiewe inligtingspunt, moontlik in die vorm van 'n webtuiste, 'n goeie moontlikheid is. Die droom sal wees dat enige persoon hierdie nadenke kan bekom op 'n interaktiewe platform waar die inligting in verskeie vooraf verpakte vorme beskikbaar gestel kan word.

Predikante, gemeentes en gemeentedele sal uiteraard hierdie verslag en video materiaal aangaande die nadenke hierin bekom, maar ook verdere verwerkings van hierdie inligting wat byvoorbeeld reeds verpak is vir gebruik op sosiale media, aanlyn uitsendings ens. Op die wyse hoop ons om 'n breë spektrum van behoeftes aan inligting aan te spreek.

Indien ons dit kan regkry om die bevindinge van hierdie taakspan op hierdie verskillende strata aan te bied maak ons dit vir baie meer mense moontlik (binne en buite die kerk) om saam met ons te dink oor dit wat die toekoms vir ons inhou.

'n Moontlike struktuur vir die kommunikasie:

- Webtuiste wat die opdrag van die taakspan duidelik omskryf met skakels na die verskeie vorme van inligting:
  - "*Way finding*" wat die gebruiker help om op die regte spoor te wees vir die gedeelte van die inligting waarna daar gesoek word.
  - Vooraf verpakte weergawes van die inligting vanaf die mees eenvoudige konsepte tot die volledige verslag en bronne.
  - Video- en beeldmateriaal wat reeds die inhoud kommunikeer
  - Verskeie vorme van die inligting verpak vir sosiale media wat direk afgelaai kan word vir die verskillende platforms.

- Video onderhoude wat verhale deel vanuit die geloofsgemeenskap te midde die pandemie omstandighede (Verhale van hoop).
- 'Blog & Comment'-gedeeltes waar die nadeke oor die saak verbreed kan word.

6. AANBEVELINGS

Die taakspan maak graag die volgende aanbevelings aan die SDR:

6.1. Die SDR en Sinode hou aan dink en praat oor hoe ons as kerk verbeeldingsvol, en met weerstandigheid, met Covid-19 en ander pandemie-kontekste op weg kan wees.

6.2. Die taakspan bly voortbestaan tot en met die Sinodesitting in 2022 om aandag te gee aan die sake wat in die konkluderende opmerkings ter sprake is en sodoende die verslag verder te integreer en te verfyn.

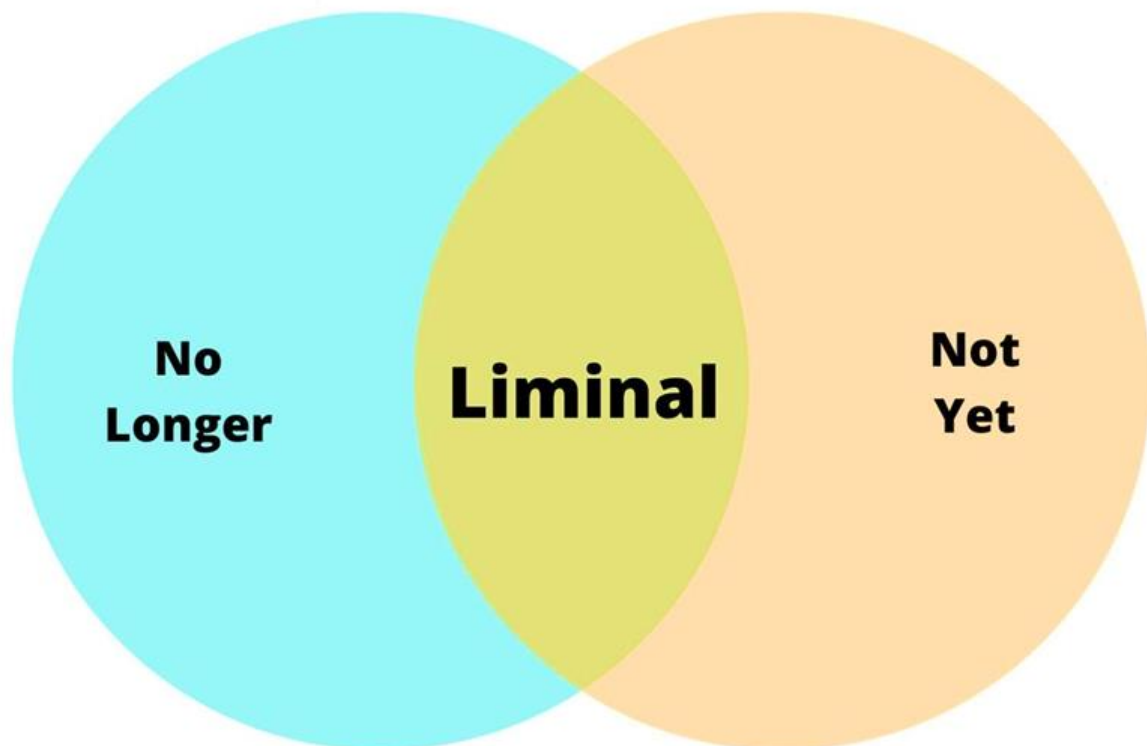
6.3. Die verfynde verslag word so gou moontlik deur die taakspan aan predikante, ringe, gemeentes en ander belanghebbendes beskikbaar gestel in 'n verbruikersvriendelike formaat, soos voorgestel in die konkluderende opmerkings.

6.4. Die SDR stel fondse vir die bogenoemde beskikbaar.

7. SLOTWOORD

Gemeentes, gemeenskappe en individue het "weerstandigheid" nodig om na die moeilik tyd weer sinvol te funksioneer. Mense beleef egter die Covid-19 krisis op verskillende wyses en moet die kerk sensitief wees vir elke persoon se pad/proses. Ons is ten diepste oortuig dat God lewend en aktief betrokke is by die kerk, die gemeenskap en in die skepping. Daarom vra ons in krisisse vrae oor wie God is en waarmee God besig is. Godsvrae fokus ons denke, gebede en gesprekke op die aktiewe teenwoordigheid van God in ons midde. Dit help ons om nie so maklik vas te val in negatiwiteit of wanhopig te raak nie.

Hierdie omstandighede kan heel goed in die volgende uitbeelding vasgevang word:

Wanneer ons na hierdie uitbeelding kyk moet ons erken dat ons nie meer onself in die blou sirkel bevind nie. Maar ons is ook nog nie volledig in die geel sirkel nie aangesien Covid-19 nog 'n realiteit is. Ons almal bevind onself iewers in die skakering tussen hierdie twee sirkels. Wat die lewe en kerk-wees so ingewikkeld maak is dat nie een van ons onself op dieselfde plek in daardie skakering bevind nie. Daar is sommige wat eenvoudig net wil teruggaan na hoe dit was (blou sirkel). Ons raak alhoemeer daarvan bewus dat ons nie kan teruggaan na hoe 'dit was nie.' En ons weet ook nie hoe die toekoms gaan lyk nie. Niemand kan met sekerheid sê wanneer ons vry van die pandemie gaan wees nie.

Dit lyk vir ons as taakspan dat al wat ons vir nou kan doen is om sinvol te leef binne die "liminal" spasie. Dit vra natuurlik ook dat ons kerk is en ons roeping uitleef tot die beste van ons vermoë binne hierdie skakering. Dit vra dat ons aanhou met mekaar praat en saam dink en droom. Dit vra ook van elkeen van ons geduld met onself en met mekaar. Dit vra dat ons vir elkeen die ruimte gee om te wees waar hulle is, en teen hulle eie spoed die 'nuwe normaal' te omarm. Ons sal ook vir elkeen daar waar

hulle hulself bevind sinvol, en met groot sensitiwiteit, moet begelei deur hierdie uitdagende tyd.

Miskien beteken *reformatting* vir die kerk om weer die Handleiding uit te haal en deeglik te bestudeer. Om mekaar te help om besig te wees met belangrike vrae soos: Hoe dink ons oor God? God se betrokkenheid in die wêreld? Wat is die dinge wat die kerk moet doen? Wat is regtig ons kernbesigheid? Watter programme kan maar gerus ge-*delete* word? Hoe groot is die databasis van lidmate werklik? Wat is noodsaaklik en wat is oorbodig? Die *reformatting* kan ons dalk help om weer waarlik kerk te wees. Dit is nou as ons die durf en moed het om dit te doen.